

napisati i bez gledanja u rječnik, napisao sam *bookmark*, uzeo sam manje običnu riječ jer je u engleskome običnije *book-mark*, a onda sam s engleskoga to jednostavno "preveo" na njemački kao *Buchmarker*. U ruci su mi svaki dan obilježavači teksta na kojima piše marker pa i jedan koji sam kupio u Njemačkoj, s tekstom na više jezika pa i njemačkome, ne misleći da sam naziv nije njemački. (I u njemački jezik prodiru amerikanizmi.) Nisam provjeravao kako inače radim jer sam članak napisao na brzinu, kako piše i u samome članku: "Ovaj je članak napisan da broj ima točno 40 stranica", dakle da popunim prazninu pred sam odlazak Jezika u tisak. Odmah sam dobio nekoliko opomena.

Prvi me na te dvije pogrješke upozorio g. R. Remenar, a na kraju svoga pisma piše da sumnja da će se pismeni dio našega naroda odlučiti za knjižnik, "i to uglavnom iz dva razloga: prvo zvuči suviše književno, tj. očevidno asocira na "književnik" (a time i na neko živo biće) i drugo, zato što za tim pojmom ne postoji nikakva nasušna potreba (mogli smo i do sada bez njega)."

Drugi je bio njemački slavist prof. dr. Leopold Auburger. Pošto je upozorio da *Buchmarker* nikako nije njemačka riječ, nastavlja:

"Mi kažemo za taj predmet kulture čitanja *Lesezeichen*, ili *Einmerker* (*Einmerkzeichen* i slično). *Lesezeichen* je međutim i uobičajen stručni naziv na području nazivlja u svezi s internetom.

Iako mi hrvatski jezik nije materinski jezik nego slavistički predmet, htio bih rado sudjelovati u Vašem traženju dobre hrvatske novotvorenice na neki pozitivan način. Čini mi se da njemačka riječ *Lesezeichen* može semantički dobro upućivati na to, kako bi se mogla ispuniti ta praznina u hrvatskom leksikonu. U Šulekovu

Njemačko-hrvatskom rečniku (Agram 1860.) našao sam za *Lesezeichen* "štioni znak"; nažalost se ta tvorenica kasnije zaboravila, sve do takvih dugačkih opisnih fraza kao "znak koji se meće u knjigu kada se prekine čitanje" (Hurm, Antun: *Njemačko-hrvatskosrpski rječnik*, 3. izd., Zagreb, 1868.). Znajući da u neku je ruku neumjestno da kad tuđinac daje prijedlog u pitanjima tvorbe novih riječi, predlažem pak provjeru ne daje li Šulekova tvorenica kao semantički uzorak nekoju vrijednu uputu za rješenje dane zadaće. Vrijedi, čini mi se, uzeti u obzir tvorenice poput *štionik*. Ovaj se izraz u hrvatskom jeziku (u suprotnosti srpskomu) već ne upotrebljava u prijašnjem značenju 'stalak za čitanje', 'Leseput'.

Želim Uredništvu što šire sudjelovanje u traženju primjerenog izraza, a siguran sam da će bogate tvorbene sposobnosti hrvatskoga jezika omogućiti dobro rješenje.«

Mislim da prof. Auburger nije tuđinac u hrvatskome jeziku, već je i časopis *Jezik* u 37. godištu prikazao jedno njegovo djelo, a njegovo je ime u 39. godištu čak u naslovu jedne kratke vijesti, spomenut je i u ovome broju u Grčevićevu članku (str. 52.), a drugo, njegov tekst pokazuje kako divno piše hrvatski, nisam u njemu promijenio ni zareza, pa je njegovo sudjelovanje u ovome dobro došlo, pogotovu zbog načina na koji nam se pridružuje.

A kad je o upozorenjima riječ, onda valja reći da me svestrani Alemko Gluhak upozorio da u Velikanović-Andrićevu slikovnome rječniku *Šta je šta*, Zagreb, 1938., vrpca pričvršćena na knjizi zove *vrvca*, a uloženi znak za čitanje *zaloga*.

Zatim mi je prepisao iz *Grafičke enciklopedije* Franje Mesaroša, Zagreb, 1970., ovo:

"VRPCA, PODSJETNA I Buchzeichen n, Lesezeichen n, Merkband n / book-mark, book-marker, reading mark/ signet m II

Svilena vrpca, široka oko 5 mm, koja je jednim krajem pričvršćena o gornji hrptni rub knjižnog bloka, a drugim slobodnim krajem izlazi 2-3 cm preko donjeg ruba knjige. Namijenjena je čitaocu da njome označi mjesto u knjizi na kojemu je prekinuo čitanje. Takva podsjetna vrpca bila je uobičajena već kod srednjovjekovnih rukopisnih knjiga.”

Kad je već o takvim knjigama riječi, onda sam i ja uzeo ruke slične knjige. U *Rječniku bibliotekarskih stručnih izraza*, Zagreb, 1965., našao sam pod **book-mark**; book-marker **znak kod čitanja**; zaloga, pod **register** (ribbon attached to book as book-marker) – **znak kod čitanja**; vrpca za oznaku kod čitanja, pod **double register** (two attached ribbons as book-marker) **dvije zaloge**, pod (paper-knife and book-marker in one) (knjižni nož kao zaloga).

U *Hrvatskome ili srpskome i njemačkome slikovnome rječniku*, Zagreb, 1988., na str. 185. našao sam “pričvršćena podsjetna vrpca – das feste Lesezeichen”, “slobodna podsjetna vrpca – das lose Lesezeichen”.

Upravo kad sam završavao ovaj članak, dobio sam od jednoga tiskarskoga poduzeća pismenu ponudu za tiskanje knjige i u opisu tehničkih podataka pisalo je da će knjiga imati *kapitalnu vrpcu*. Zapitao sam što to znači i rekli su mi da je pričvršćena vrpca u knjizi, a kad sam pitao kako nazivaju onaj slobodni tvrdi papir kojim se označava dočitano mjesto, rekli su mi da se zove *razdjelni karton*. Pogledao sam u *Bibliotekarski rječnik stručnih izraza* i našao sam *kapitalnu vrpcu* kao sporedni sinonim za *gornja zglavna vrpca*, engleski *headband*, što nije samo ono što mi tražimo. Po tumačenju jednoga grafičara kapitalna je vrpca ona vrpca koja drži sve arke čvršće, a obično je i ukrasna, i može, ali i ne mora imati

razdjelnu vrpcu. Naziv *razdjelni karton* u spomenutom rječniku nisam našao, ali nakon obilja prijedloga možemo i bez njega, ali sam dužan zabilježiti kako to zovu grafičari.

Prije nisam gledao u Klaićev *Rječnik stranih riječi* jer nisam ni očekivao da bih mogao naći book-mark(er) ni bukmark(er), kao što ga i nema, ali sam sad pogledao *lezecajhn* i našao sam ga s uputom na *Lesezeichen* i na *lizeza*. Pogledao sam *Lesezeichen* i nisam našao nikakvu hrvatsku zamjembenicu, nego opis: “vrpca uvezana u knjigu za oznaku mjesta do kojeg se došlo u čitanju”. I pod *lizeza* (*franc.* liseuse) opet sam našao samo opis: “predmet od papira, tkanine ili kože koji se stavlja u knjigu za oznaku mjesta gdje je čitatelj prekinuo čitanje”. Kad bismo istraživali kako se to kaže i u drugim stranim jezicima, posebno u slavenskima, pa to tražili u dvojezičnim rječnicima u kojima je drugi hrvatski, možda bismo našli jednorječno rješenje ili bar poticaj kako da to dobro kaže hrvatski. Previše bi bilo da to sada ja proučavam, ali je slično npr. postupila kolegica Nataša Bašić koja je našla u svojoj građi da je zabilježila riječ *straničnik* prema Parčićevu glagolu straniti ‘segnar le pagine’, a prema francuskoj riječi *signet obilježnik*, prema slovenskome bralna vrpca napravila je *čitaća vrpca* ili *čitaćica*. Francuski osim *signet* ima, kao što smo vidjeli i riječ *liseuse* koja znači i čitaćica i čitaćica (još i haljinu ili ogrtač u kojem se čita).

Uzevši u obzir složenicu od glagola čitati, prof. Ivan Kovačević iz Poličnika poslao nam je svoj prijedlog: *dočitnica*, a mentorica Srednje škole Jure Kaštelana mr. Ana Čagalj piše da 4. razred opće gimnazije prihvaća *knjižnik*, ali predlažu i svoj naziv: *listokaz* ili *listoznak*.

Koliko god se komu može činiti da je

ovaj problem sitan pa i nevažan, ipak mišlim da nije tako. U uvodnoj riječi *Bibliotekarskomu rječniku* piše:

“Nije potrebno posebno isticati na kolike smo neprilike i poteškoće nailazili u svom radu zbog neutvrđenosti ili potpunog nedostatka stručnih izraza u našoj literaturi za mnoge pojmove iz struka koje su obuhvaćene u ovom Rječniku. Zbog toga često smo bili prisiljeni stanovite termine prevoditi i s po više izraza, odnosno opisivati ih. Tako su, uostalom, postupali nerijetko i drugi stručnjaci u svojim jezicima. Kao i oni tako i mi spomenute opise donosimo ovdje u okruglim zagradama. Ako svaki puta i nismo uspjeli da pronađemo najbolji izraz, neka se ima na umu da je ovo zapravo jedan od prvih pokušaja utvrđivanja domaćih naziva za tolike raznovrsne struke i da je jednom trebalo učiniti prvi korak da bi se naša bibliotekarska terminologija mogla na temelju toga izgrađivati i usavršavati.”

Kad je ovaj članak bio napisan, izašao je u *Vjesniku* od 10. 11. o. g. članak o djelatnosti gradske knjižnice u Šibeniku. Ta je knjižnica priredila i posebnu izložbu. Prepustimo riječ Jadranki Klisović, izvjestiteljici iz Šibenika:

“Obilježavanje Mjeseca hrvatske knjige ‘98. u Šibeniku započelo je otvorenjem izložbe »Bookmark u svijetu i Hrvatskoj«. Riječ je o prvoj hrvatskoj izložbi označivača, odnosno obilježavača, graničnika, knjižnika, oznaka koje se postavljaju u knjizi na mjesto na kojem je prekinuto čitanje. Ta po mnogo čemu posebna izložba postavljena je u predvorju Gradske knjižnice »Juraj Šižgorić« koja je ujedno i zaslužna što je ta prva hrvatska izložba označivača ugledala svjetlo dana.”

Zar ne bi bilo ljepše da je ta kulturna izložba u naslovu imala hrvatsku riječ. Ali kao što vidimo i prvi je članak donio svoj plod.

Svaka sitnica u jeziku koja znači njegovo usavršavanje, pridonosi jezičnoj kulturi, i šire od toga. Služenje pri čitanju predmetima kojima ovdje tražimo naziv, znači kulturni pristup knjizi, g. Auburger lijepo kaže “taj predmet kulture čitanja”, jer previjanje ugla stranice, kako neki čine da znadu gdje su stali, pokazuje niži kulturni stupanj, a on se i označuje takvim nazivom: *magareće uho*, kako je zabilježeno u spomenutom Velikanović-Andrićevu rječniku. Inače je običniji naziv *magareće uši* za ružno svijene rubove bilježnice ili knjige.

Kad ja prilazim takvim problemima, ciljам znatno više od pojedinačnoga rješenja. Moji takvi poticaji imaju bar četiri razloga, prvi, borim se protiv duhovne lijenosti jer je ona potrica jezične kulture, drugo, nastojim da se razvija dobar hrvatski jezični osjećaj, koji olako ne prihvaća svaku novu tuđicu, treće, potičem u čitatelja da ispituju i razvijaju hrvatske tvorbene mogućnosti i četvrto, tako se razvija osjećaj za prihvaćanje dobrih hrvatskih novotvorenica.

Mislim da je moj izazov prošlim člankom naišao na dobar odjek. Saznali smo da valja razlikovati bar dva pojma: pričvršćenu vrpcu i slobodni razdjelnik, bio od kartona ili kože, zatim smo saznali već zabilježene riječi za te pojmove, a dobli smo za drugi pojam i dobrih prijedloga. Pokazalo se da ima više različitih tvorbenih mogućnosti i da nitko više ne može reći da upotrebljava tuđicu *book-mark(er)* jer nemamo svoje dobre riječi za taj pojam.

Sad je samo potrebno da se odlučimo za jedan. Ja bih u najuži izbor stavio tri riječi: dočitnica, straničnik i štionik. A vi?

Stjepan Babić

VIJESTI

SREBRENJAK POSVEĆEN
HRVATSKOMU JEZIKU

Hrvatska narodna banka izdala je prošle godine srebrenjak od 150 kuna posvećen dvjema važnim obljetnicama u povijesti hrvatskoga jezika. Poštovateljima hrvatskoga jezika to može biti samo veoma drago – ono što je obilježeno na kovanome novcu, ostaje zapamćeno za vječnost. Na licu je prikazana Bašćanska ploča, iznad nje natpis HRVATSKI JEZIK glagoljicom, ispod nje isti natpis latinicom, a u dnu su godine 1847. (to jest, uz 150. obljetnicu odluke Hrvatskoga državnog sabora o hrvatskome jeziku kao “diplomatičnome” umjesto latinskoga), 1967. (uz 30. obljetnicu Deklaracije) i 1997. kao godina izdanja. Na naličju je gore natpis REPUBLIKA HRVATSKA, u sredini Meštrovićev detalj s rukama i knjigom, lijevo vrijednost 150 KUNA, desno hrvatski državni grb i godina 1997. Autor je idejnoga rješenja akademski kipar Kažimir Hraste.

Evo tehničkih podataka: težina je srebrenjaka 24 grama, finoća srebra iznosi 925/1000, promjer je 37 mm, obod je gladak, a kakvoća je kovanja u tehnici takozvane “polirane ploče”. Sam je srebrenjak izrađen i otkovan u kovnici Hrvatskoga novčarskog zavoda d. d.

Zanimljivo je da je ta kovanica treća u svijetu na kojoj se pojavljuje glagoljica. Prva je bila jedno bugarsko izdanje s likovima Svete braće i s ćirilskom i glagoljskom azbukom, ali to nije bio tekst. Druga je bila hrvatska petokunka iz 1994., posvećena 600. obljetnici senjskoga glagoljskoga misala. Na njoj su natpisi REPUBLIKA HRVATSKA, KUNA i SENJ pisani glagoljicom i latinicom, a godine 1494. i

1994. donesene su u glagoljskim i arapskim brojkama. Čitatelje Jezika upozoravam da petokunka kola u plaćevnome prometu i da se može naći i spremi u uspomenu.

Na papirnim novčanicama glagoljica se nalazi na 20 čehoslovačkih kruna iz 1988., sama azbuka, a Bašćanska ploča nalazi se i na našoj novčanici od 100 kuna.

Kad je već o hrvatskome novcu i jeziku riječ, onda valja još dodati da kovanice kovane u parnim godinama imaju latinske nazive životinja i biljaka. Ta je napomena toliko potrebna što to mnogi i ne primjećuju.

Dalibor Brozović

